

Ústřední knihovna VŠB-TU Ostrava

Zpráva o činnosti za rok 2005

Doplňování knihovního fondu

Knihovní fond ÚK byl v souladu s rámcovým plánem akvizice fondu doplňován převážně koupí z prostředků přidělených ÚK. Zahraniční knižní literatura byla nakupována rovněž z dalších finančních zdrojů fakult a ostatních pracovišť univerzity, kterými jsou granty, výzkumné záměry či doplňková činnost. Zahraniční knihy byly nakoupeny i z projektu programu 1N, na němž se podílí ÚK. Z ušetřených prostředků projektu 1N04067 tak byly nakoupeny zahraniční knihy v hodnotě 84 tisíce Kč. Část nových přírůstků knihovního fondu tvořily dary (vysokoškolské kvalifikační práce a učební texty, případně další dokumenty vydané univerzitou).

Přírůstek knihovního fondu činil v roce 2005 celkem 11 813 knihovních jednotek. Z celkového počtu nových přírůstků bylo 8 493 knih. Dále byl zaregistrován 561 svazek časopisů (ukončené ročníky vydané v roce 2003) a 2 759 dalších typů dokumentů, tj. především norem ČSN a disertačních, habilitačních, diplomových a bakalářských prací obhájených na VŠB-TU Ostrava. Ve studovných byly uživatelům knihovny k dispozici 532 tituly časopisů, z toho 202 tituly časopisů zahraničních. Celkově byly předplaceny pro studovny a další pracoviště univerzity 1 064 exempláře časopisů. V rámci průběžné revize knihovního fondu byla prováděna také obsahová prověrka a aktualizace fondu, při níž byly z fondu ÚK vyřazeny zastaralé a neprofilové dokumenty, případně multiplikáty nevyužívané literatury, pořízené do roku 1989. Z fondu bylo odepsáno celkem 4 990 kn. j., včetně ztrát způsobených uživateli v rámci výpůjčních služeb.

Knihovní fond obsahoval k 31. 12. 2005 celkem 388 478 kn. j.

Knihovní fondy

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
přírůstek knihovního fondu	7 123	8 144	9 100	10 288	11 093	11 813
z toho knihy	4 719	5 480	6 228	7 144	7 906	8 493
periodika	649	611	520	667	559	561
ostatní dokumenty	1 892	2 053	2 352	2 477	2 628	2 759
úbytek knihovního fondu	8 745	12 858	8 929	10 878	4 382	4 990
stav knihovního fondu k 31. 12.	380 780	376 066	376 237	374 944	381 655	388 478
počet titulů odebíraných periodik	504	484	519	534	526	532
z toho zahraničních	206	189	204	217	208	202
počet exemplářů odebíraných periodik	963	947	981	1 050	1 051	1 064

Dostupnost elektronických informačních zdrojů (internet – intranet)

Vedle tradičních tištěných informačních zdrojů, které jsou stále základní složkou informačního zabezpečení pedagogické a vědeckovýzkumné činnosti univerzity, nabývají

stále více na významu elektronické informační zdroje. V roce 2005 byly dostupné elektronické informační zdroje na základě licenčních smluv s producenty a distributory ve webovém rozhraní zajišťované v rámci programu 1N MŠMT ČR. Jednalo se především o sekundární informační zdroje (tj. bibliografické báze dat), elektronické verze vědeckých časopisů a databáze s plnými texty.

Základními informačními zdroji, především pro technické obory, byly bibliografické báze dat Compendex, Inspec, Iconda a CSA Materials Research Database with METADEX. Přístup k těmto elektronickým informačním zdrojům byl pro uživatele VŠB-TU Ostrava umožněn díky účasti v projektu programu MŠMT 1N04067, jehož nositelem je České vysoké učení technické v Praze.

Další významnou bibliografickou bází dat, k níž měli uživatelé z VŠB-TU Ostrava přístup, byla multioborová bibliografická databáze Web of Science dostupná v rozhraní Web of Knowledge společně se základním informačním zdrojem pro hodnocení časopisů Journal Citation Reports. Oba zdroje využívají bibliografické citace, které autoři uvádějí v publikované literatuře. Web of Science kromě odkazů na časopisecké články poskytuje informace k hodnocení autorů na základě tzv. citačních ohlasů a Journal Citation Reports využívá citační údaje z více než 8 400 vědeckých a technických časopisů v celosvětovém měřítku pro poskytování informací o tzv. impact factors a dalších ukazatelích fungování vědeckých časopisů.

Přístup k plným textům elektronických verzí zhruba 1 400 časopisů nakladatelství Springer a Elsevier byl pro uživatele z VŠB-TU Ostrava zajištěn účastí v projektu 1N04124 programu MŠMT 1N, jehož nositelem je Státní technická knihovna v Praze. Další elektronické časopisy (65 titulů) a plné texty ze sborníků z konferencí (ACM Digital Library a IEEE Computer Society Digital Library) a z edice Lecture Notes in Computer Science (Springer) mohli uživatelé využívat díky projektu 1N04058, jehož nositelem je MU Masarykova univerzita v Brně.

Zabezpečení knihovnicko-informačních služeb

Uživateli ÚK jsou interní uživatelé, tj. studenti všech typů studia a akademičtí pracovníci VŠB-TUO, a externí uživatelé, tj. studenti a pracovníci jiných vysokých škol a odborná veřejnost. ÚK umožňuje přístup ke svým fondům i dalším uživatelům, včetně uživatelů zahraničních, v rámci meziknihovnických služeb poskytovaných jiným knihovnám a informačním institucím.

ÚK poskytuje uživatelům širokou nabídku knihovnicko-informačních služeb, od tradičních služeb výpůjčních až po služby elektronické. Největší objem služeb představují výpůjční služby absenční.

V roce 2005 ÚK registrovala celkem 15 681 uživatelů, kteří si vypůjčili mimo knihovnu (absenčně) celkem 95 892 kn. j. Rozsáhlé jsou i prezenční služby ve studovnách, jejichž statistické ukazatele však nejsou sledovány; jedná se o fondy, které jsou uživatelům volně přístupné.

Výpůjční služby z vlastních fondů knihovny byly doplňovány meziknihovnickou výpůjční službou (MVS). Celkem uživatelé podali 3 144 požadavky na zajištění dokumentů, které nejsou ve

fondu ÚK. Realizováno bylo celkem 3 517 požadavků (včetně vyřízených požadavků podaných ze závěru roku 2004), buď formou výpůjčky originálu u knih (celkem 840 výpůjček) nebo poskytnutím kopie (články z časopisů a konferenčních sborníků; celkem 2 677 kopií, z toho 2 290 elektronických). Z tohoto počtu bylo 1 704 požadavků vyřízeno výpůjčkou nebo kopií z fondů zahraničních knihoven, tedy prostřednictvím mezinárodní meziknihovní výpůjční služby (MMVS).

V rámci MVS bylo vyřízeno výpůjčkou originálu nebo poskytnutím kopie dokumentů z fondu ÚK celkem 497 požadavků jiných knihoven.

Velké množství požadavků na získání kopií článků z časopisů a sborníků z konferencí, ať už pro uživatele VŠB-TU Ostrava či pro žadatele z jiných knihoven, bylo vyřízeno elektronickou cestou, buď prostřednictvím služby EODD (elektronické objednávky a dodávání dokumentů), kterou provozuje ÚK, nebo v rámci VPK (Virtuální polytechnická knihovna), jejíž provoz ve spolupráci se zúčastněnými knihovnami (včetně ÚK) zajišťuje Státní technická knihovna v Praze.

ÚK poskytuje svým uživatelům i služby referenční, konzultační a poradenské. V souvislosti s využíváním elektronických informačních zdrojů a služeb se zvyšuje zájem o poskytování individuálních konzultací, především v oblasti zpracování rešerší. Uživatelé ÚK využívají i další služby (přístup k Internetu, reprografické služby apod.). Reprografické služby poskytované knihovníky postupně nahrazují samoobslužné kopírky; v roce 2005 byly uživatelům ve výpůjčním oddělení a v knihovně na Ekonomické fakultě ve spolupráci s Centrem výpočetní techniky k dispozici dvě kopírky na čipové karty a jedna kopírka na kopírovací karty INFINEER.

Výpůjční služby

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
počet registrovaných uživatelů	10 594	11 133	10 381	11 814	14 362	15 681
počet výpůjček celkem	129 892	78 298	81 964	87 452	86 066	95 892
z toho absenčních ¹	101 461	78 298	81 964	87 452	86 066	95 892
počet čtenářských návštěv ²	78 389	11 201	10 892	8 199	84 699	78 133

Meziknihovní výpůjční služby

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
pasivní (z fondů jiných knihoven)						
počet požadavků	2 915	3 375	3 423	3 611	3 347	3 144
počet uskutečněných výpůjček	2 884	3 154	3 439	3 555	3 359	3 517
z toho ze zahraničí (MMVS)	753	1 195	1 317	1 428	1 613	1 704
aktivní (z fondu ÚK jiným knihovnám)						
počet požadavků	391	400	455	488	482	558
počet uskutečněných výpůjček	317	337	392	404	428	497

¹ od roku 2001 jsou sledovány pouze absenční výpůjčky

² tento údaj je od roku 2001 sledován pouze ve studovně časopisů a ve všeobecné studovně; od roku 2004 umožnila instalace vstupních/výstupních turniketů sledovat tento údaj také ve výpůjčním oddělení; v závěru roku 2005 byly turnikety instalovány rovněž v knihovně a studovně na Ekonomické fakultě a v knihovně na Fakultě bezpečnostního inženýrství

Reprografické služby

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
počet stran kopií formátu A4 ³	164 515	183 201	166 112	161 999	74 682	70 671

Elektronické služby pro VŠ

Velký rozsah služeb poskytuje ÚK elektronickou formou. V roce 2005 se rozšířil okruh uživatelů služby EODD – elektronické objednávky a dodávání dokumentů. V rámci této služby byly vyřizovány požadavky interních uživatelů na zakoupení knih do fondu ÚK, objednávky výpůjček a kopií dokumentů v rámci MVS a objednávky kopií dokumentů z fondu ÚK. Partnerské knihovny v rámci MVS prostřednictvím této služby objednávaly výpůjčky a kopie dokumentů z fondu ÚK pro své uživatele. V případě, že uživatelé požadovali kopii dokumentu, byla jim kopie poskytnuta do webového prostoru elektronicky ve formátu PDF. V roce 2005 bylo v rámci EODD vyřízeno celkem 2 295 požadavků (2004: 1 902 požadavky).

Tradiční knihovnicko-informační služby byly podporovány elektronickými službami, především v oblasti rešeršních služeb, v oblasti již zmíněných meziknihovních výpůjčních služeb, ale také informacemi na webových stránkách ÚK (<http://knihovna.vsb.cz/>). Webové stránky ÚK byly v roce 2005 pravidelně doplňovány a aktualizovány; průběžně byly prováděny úpravy designu při respektování současných standardů tak, aby všechny dokumenty byly přístupné uživatelům bez ohledu na jejich technická či fyzická omezení. Webové stránky ÚK nabízejí uživatelům podrobné informace o fondech a službách knihovny i o jejich pracovištích; jejich součástí jsou i další elektronické služby (online katalog knih a časopisů, online katalog norem ČSN, kurzy o práci s informacemi, služba EODD aj.) a rozsáhlé informace o užitečných volně přístupných zdrojích na Internetu. Webové stránky ÚK jsou dostupné v české i anglické verzi.

Online katalog knihovny k 31. 12. 2005 obsahoval záznamy 125 846 kn. j. z knižního fondu (tj. 59 212 titulů knih) a 1 641 titul časopisů. Ke dni 31. 12. 2005 do něj bylo rovněž zpracováno celkem 4 300 článků, především ze Sborníku vědeckých prací VŠB-TU Ostrava. Online katalog norem ČSN obsahoval k 31. 12. 2005 záznamy celkem 11 679 norem. Disertační, diplomové a bakalářské práce univerzity byly v roce 2005 zpracovávány do samostatné databáze dostupné uživatelům na pracovištích ÚK.

Ve výpůjčním oddělení ÚK a ve studovně ÚK byly v roce 2005 nainstalovány dva přístupové body pro připojení do sítě TUONET prostřednictvím WiFi. Uživatelé knihovny z řad zaměstnanců a studentů VŠB-TUO mohou v těchto prostorách ÚK využívat přístup k Internetu prostřednictvím vlastních technických prostředků (notebooků, kapesních počítačů).

Vzdělávání a výchova uživatelů

Prostřednictvím přednášek pro uživatele (především doktorandy a diplomanty), které byly pořádány na základě požadavků pedagogů, i výukou tří předmětů (Informatika a bibliografie,

³ počínaje rokem 2002 včetně kopií elektronických; údaje se týkají pouze kopií zhotovených pracovníky ÚK

Bibliografie a Informatika v odpadovém hospodářství), jež jsou zařazeny do studijních osnov dvou oborů na Hornicko-geologické fakultě VŠB-TU Ostrava, se ÚK v roce 2005 podílela na rozvoji informační gramotnosti uživatelů. Základní znalosti práce s informacemi jsou nezbytnou podmínkou efektivního využívání informací, jak tradičních, tak elektronických. Výuka i samostatné studium zájemců o informace byla podporována již zmíněnými informacemi na webových stránkách knihovny a rozšířením a aktualizací kurzů s názvem *Jak pracovat s informacemi* (<http://knihovna.vsb.cz/kurzy/index.html>).

Pracovníci – kvalifikační struktura, celoživotní vzdělávání

V roce 2005 v ÚK pracoval 31 pracovník. Z toho bylo 11 pracovníků s vysokoškolským vzděláním (5 s knihovnickým vzděláním) a 16 pracovníků se středoškolským vzděláním (9 se vzděláním knihovnickým).

Pracovníci knihovny se účastnili odborných knihovnických akcí pořádaných v roce 2005 v ČR i v zahraničí, včetně aktivní účasti (např. Automatizace knihovnických procesů 2005: 10. ročník semináře, Liberec, 3. a 4. 5. 2005; Odborný seminář IVIG 2005, Informační vzdělávání a informační gramotnost v teorii a praxi vzdělávacích institucí, Praha, 22. 9. 2005; Knihovna a architektura | Interiéry knihoven, Olomouc, 5.–6. 9. 2005; Dostupnost elektronických informačních zdrojů v knihovnách ČR, 9. 3. 2005; Celostátní porada vysokoškolských knihoven 2005, Praha, ČZU, 9.–10. 11. 2005; LIBER 34th Annual General Conference, Groningen, 4.–9. 7. 2005; Online Information 2005, London, 29. 11.–1. 12. 2005), navštěvovali odborné i jazykové kurzy (angličtina).

Další aktivity, různé (přechod na nový automatizovaný knihovnicko-informační systém, grantová činnost apod.)

V roce 2005 řešila ÚK projekt FRVŠ „Systém pro podporu revize knihovního fondu“. Do výběrového řízení FRVŠ pro rok 2006 byl podán projekt s názvem „Zajištění technologických předpokladů pro provoz archivu elektronických tisků“.

Cílem projektu FRVŠ řešeného v roce 2005 bylo vytvoření systému pro podporu revize knihovního fondu (modul pro fyzickou revizi knihovního fondu a nástroj pro porovnání dat z online katalogu s přírůstkovými seznamy) a systému pro správu a revizi katedrových knihoven. V rámci řešení projektu FRVŠ v průběhu července a srpna 2005 byla provedena fyzická revize všech volně přístupných fondů ve výpůjčním oddělení ÚK, ve všeobecné studovně, v knihovně a studovně na Ekonomické fakultě a v knihovně a studovně na Fakultě bezpečnostního inženýrství. Fyzickou revizí bylo na místě snímáním čárového kódu prověřeno celkem 50 178 knih. jednotek. Na základě této revize byly vyřešeny některé nesrovnalosti v uložení fondu a byly vytvořeny seznamy předběžných ztrát z revize na daných lokacích.

ÚK pokračovala v roce 2005 v účasti na projektech programu MŠMT 1N *Informační infrastruktura výzkumu: Zajištění klíčových informačních zdrojů a služeb pro technické obory* (1N04067, ČVUT v Praze), *Informační zdroje na podporu výzkumu v informatice* (1N04058, MU v Brně), *Multilicence na vstup do Web of Knowledge* (1N04144, Knihovna AV ČR) a do konsorciálního projektu na zpřístupnění elektronických časopisů nakladatelství Elsevier a Springer (1N04124, STK v Praze).

Ředitelka ÚK působila v roce 2005 jako členka výkonného výboru Asociace knihoven vysokých škol ČR. Jedna pracovnice ÚK byla v roce 2005 členkou pracovní komise pro vysokoškolské knihovny Rady vysokých škol.

Jako externí oponentka se pracovnice ÚK podílela na výběrovém řízení FRVŠ pro rok 2006 i na posuzování výsledků řešení projektů v rámci závěrečných oponentních řízení.

ÚK je kolektivním členem profesní organizace knihovníků a informačních pracovníků Svaz knihovníků a informačních pracovníků (SKIP) a aktivně se podílela na jeho činnosti. V roce 2005 se stala ÚK členem Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche (LIBER).

Tabulka

Vysokoškolské knihovny, knihovnicko-informační služby

Přírůstek knihovního fondu za rok 2005	11 813
Knihovní fond celkem	388 478
Počet odebíraných titulů periodik:	
- fyzicky	532
- elektronicky (odhad)	1 560
Otevírací doba za týden (fyzicky)	41,5
Počet absenčních výpůjček	95 892
Počet uživatelů	15 681
Počet studijních míst	249
Počet svazků umístěných ve volném výběru	67 920